

TARİXİN TƏDRİSİ METODİKASI
МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ИСТОРИИ
HISTORY TEACHING METHODOLOGY

UOT372.894(47) Az

Mübariz Mirəziz oğlu Əmirov
pedaqogika elmləri doktoru, professor
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
<https://orcid.org/0009-0009-3806-4302>
[https://doi.org/10.69682/azrt.2024.91\(3\).85-88](https://doi.org/10.69682/azrt.2024.91(3).85-88)

TARİX DƏRSLƏRİNİN İNCƏSƏNƏTLƏ İNTEQRASIYASININ ŞAĞIRDLƏRİN
ESTETİK TƏRBIYƏSİNƏ TƏSİRİ

Мубариз Миразиз оглы Амиров
доктор педагогических наук, профессор
Азербайджанский Государственный Педагогический Университет

ВЛИЯНИЕ ИНТЕГРАЦИИ УРОКОВ ИСТОРИИ С ИСКУССТВОМ
НА ЭСТЕТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ УЧАЩИХСЯ

Mubariz Miraziz Amirov
doctor of pedagogical sciences, professor
Azerbaijan State Pedagogical University

THE IMPACT OF INTEGRATION OF HISTORY LESSONS WITH ART
ON THE AESTHETIC EDUCATION OF STUDENTS

Xülasə. Müasir təhsilin əsas məqsədi şagirdin təhsil ehtiyaclarını və maraqlarını təmin edən intellektual, mənəvi, əxlaqi, yaradıcı, fiziki və peşəkar inkişafı üçün şərait yaratmaqdır. Şagirdin insani dəyərlər aləm ilə tanış olmasını təmin edən və müsbət həyat fəaliyyəti təcrübəsini formalaşdıran təhsil ən mühüm vasitələrdən biri kimi sənətə müraciət edir. Bu məqalə şagirdlərin təhsilində tarix və incəsənətin inteqrasiyasını araşdırır. Məqalədə elmi və bədii biliklərin inteqrasiyasından bəhs edilir ki, bu da şagirdlərdə estetik tərbiyəsinin inkişafına kömək edir. Şagirdlər tarixi və incəsənəti həyatın müxtəlif sahələri kimi qəbul edirlər. Axı reallıq incəsənətin hər bir növünü özünəməxsus şəkildə əks etdirir və inteqrasiya şagirdlərin idrak yaradıcılıq fəaliyyətini aktivləşdirir. Bir xalqın tarixi bir xalqın taleyidir. Bu, onların şüurlu həyatıdır - milli dünya mədəniyyətində, indiki və gələcək zamanın və onların keçmişinin vəhdətində. Tarixi dərk etmək şagirdlərə onların varlığının mənasını açır, onlara həyatda uğur qazanmağa, özünü dərk etmək üçün bütün imkanlardan istifadə etməyə imkan verir. Bu imkanlar mədəni və sosial imkanlardır. Tarixi təhsil sisteminin təşkili üçün müxtəlif elmlər arasında qarşılıqlı əlaqə zəruridir.

Açar sözlər: *inteqrasiya, incəsənət, tarix, yaradıcılıq fəaliyyəti, elm, mədəniyyət, dərslər, təhsil, təfəkkür*

Резюме. Основной целью современного образования является создание условий для интеллектуального, духовно-нравственного, творческого, физического и (или) профессионального развития человека, удовлетворения его образовательных потребностей и интересов. Образование, обеспечивающее приобщение ребенка к миру человеческих ценностей, формирующее опыт позитивной жизнедеятельности, обращается к искусству как одному из важнейших средств. В данной статье на основе исследования рассматривается интеграция истории и искусств в обучении старших подростков. В статье обсуждается интеграция научных и искусствоведческих знаний, способствующая повышению эффективности обучения в целом. Подростки воспринимают историю и искусство как различные сферы жизни. Ведь реальность отражает по-своему каждый вид искусства, а интеграция активизирует познавательную творческую деятельность учащихся. История народа – это судьба

народа. Это осознанная их жизнь – в национальной мировой культуре, в единстве настоящего и будущего времени и их прошлого. Осмысление истории открывает учащимся смыслы их существования, позволяет им состояться в жизни, использовать все возможности для самореализации. Эти возможности – культурные и социальные. Для того, чтобы организовать систему исторического образования, необходимо взаимодействие разных наук.

Ключевые слова: интеграция, искусство, история творческая деятельность, наука, культура, урок, образование, мышление

Summary. One of the main goals of educating children is a comprehensive upbringing of an accomplished personality oriented at their country and world cultural traditions. To educate means to introduce a child to the world of human values and one cannot do it without art. Based on a research this article reviews art and history integration into senior teens education. Integration of knowledge contributing to enhancement of effectiveness of learning in general is discussed. Senior teenagers perceive history and art rather in isolation. Indeed the reality reflects each type of art in its own way, and integration activates the creative cognitive activities of students. The history of the people is the fate of the people. It is the life perceived and created by the people in the national and world culture, in the unity of the present, the future and the past. The interpretation of history opens to students the meaning of their existence, allows them to actualize themselves, to use all opportunities for self-realization. These opportunities are cultural and social. In order to organize a system of historical education the interaction of different sciences is required.

Keywords: integration, art, history, creative activity, science, culture, lesson, education, thinking.

Məktəbdə təlim-tərbiyə prosesində dərslərin inteqrasiyası şagirdlərin yaradıcı inkişafı üçün vacibdir. İnteqrasiya olunmuş dərslər fənlərarası əlaqələrin effektiv formalarından biridir. Dərslərin inteqrasiyası müxtəlif elmlərdən biliklərin sintezini tələb edir.

Müasir məktəbdə fənlərin inteqrasiyası sahələrindən biri pedaqoji həllərin fəal axtarışıdır. Bu, müəllimlərin yaradıcılıq potensialının inkişafına töhfə verir. Müəllimlərin yaradıcı potensialının əsas məqsədi təhsil məkanına inteqrasiya yolu ilə şagirdlərə səmərəli təsir göstərməkdir.

Sınıfdə müxtəlif fəaliyyət növlərinin və biliklərin inteqrasiyası şagirdin dünyanı, özünü dərk etmək və həyatın konkret problemləri ilə qarşılaşdıqda təxəyyüllü düşünmə qabiliyyətini dərk etmək üçün keçdiyi yollardan biridir. Hətta K.D. Uşinski qeyd edirdi ki, uşaqların şüurunda nəyisə möhkəm həkk etmək istəyən müəllim əzbərləmə prosesində mümkün qədər çox hiss orqanının iştirakını təmin etməlidir.

İnteqrasiya olunmuş dərslər şagirdlərin yaradıcı fəaliyyətini də inkişaf etdirir. Dərsləri inteqrasiya etmək üçün müxtəlif elm, incəsənət, mədəniyyət sahələrindən olan məlumatlardan istifadə etmək, həmçinin ətrafdakı həyatın hadisə və anlayışlarına istinad etmək lazımdır.

İctimai şüurun əsas formalarından biri sənətdir. İncəsənət reallığın bədii və obrazlı əksidir. İncəsənət insanların yaradıcılıq qabiliyyətlərini inkişaf etdirməyə kömək edir, sosial mühiti-

ni genişləndirir, insanı tərbiyə edir, insanların dünyanı dərk etməyə, mənəvi görünüşünü, hiss və düşüncələrini formalaşdırmağa marağını oyaadır. İncəsənət fərdin estetik inkişafına faydalı təsir göstərir. Sənətin idrak rolu onu elmə yaxınlaşdırır. Aristotelə görə, sənət tarixdən daha fəlsəfi və ciddi elementi ehtiva edir; poeziya tarixdən yüksəkdir. Beləliklə, qədim filosoflar sənətin insan həyatındakı rolunu müəyyən etməyə, onu elmdən bir qədər də yuxarıda qoymağa çalışmışlar. İncəsənət elmdən onunla fərqlənir ki, incəsənət bizi əhatə edən dünya haqqında təsəvvürlərini mücərrəd anlayışların köməyi ilə deyil, konkret bədii obrazların köməyi ilə ifadə edir. İnteqrasiya edilmiş dərslərin ənənəvi dərslərdən əsas fərqi, dərslərdə digər fənlərdən məlumatların daxil edilməsini nəzərdə tutan fənlərarası əlaqələrin istifadəsidir. Bu daxilətmə epizodikdir [1].

Ənənəvi dərslərdən fərqli olaraq inteqrasiya olunmuş dərslər şagirdlərin məntiqini, təfəkkürünü inkişaf etdirir, ətraf mühit haqqında biliklərini genişləndirir, kommunikativ bacarıqları inkişaf etdirir, nitqin, ümumiləşdirmə, nəticə çıxarmaq və müqayisə etmək bacarığının inkişafına kömək edir.

İnteqrasiya olunmuş dərslər formaca qeyri-standartdır. Şagirdlərin diqqətini saxlamaq üçün dərslər müxtəlif növ işlərdən istifadə etmək lazımdır. Bu cür, dərslərin səmərəliliyindən yüksək səviyyədə danışmağa imkan verir. İnteqrasiya olunmuş dərslər hərtərəfli pedaqoji im-

kanları ortaya qoyur. Belə dərslərdə şagirdlər yorulmur və özlərini həddən artıq yükləmirlər. Bu, şagirdin diqqətini bir fəaliyyət növündən digərinə yönəltməklə baş verir. Belə dərslər şagirdlərin diqqətini, marağını, təfəkkürünü, yaddaşını və nitqini inkişaf etdirir. İnteqrasiya edilmiş dərslər öyrənməni də gücləndirir [2]

Bir faktı qeyd edək ki, inteqrasiyanın yaranması fənlərarası əlaqələrin nəticəsidir. Bir çox akademik fənlər bir-birinə bağlıdır. Elmi ideyalarda, anlayışlarda ümumi cəhətlərdən istifadə edərək, insan və onun dünyası haqqında, insan mədəniyyəti haqqında şagirdində genişləndirilmiş bilik və fikirlər formalaşdırmaq olar.

Böyük rus müəllimi K.D. Uşinski humanitar fənlərin tədrisini məhəbbət və humanizm ideyası ilə, habelə təbiət və insan dünyasını təsvir edən əsas anlayışlarla birləşdirmişdir.

Müəllimin əsas vəzifəsi şagirdlərə təhsil fəaliyyətini model üzrə öyrətmək, sonra isə onlara öz bacarıqlarını yeni şəraitdə tətbiq etməyi öyrətməkdir. Qeyd edək ki, bu halda reproduktiv fəaliyyətdən yaradıcı fəaliyyətə keçidin yaradıcılıq səviyyəsini inkişaf etdirmək və yüksəltməyə nail olmaq lazımdır. Onların nisbətini də tapmaq lazımdır.

Daha əvvəl qeyd edildiyi kimi, təhsil müəssisəsi qarşısında, ilk növbədə, əhalinin müxtəlif sosial qruplarından olan uşaqlar üçün başlanğıc imkanlarını bərabərləşdirmək, ikincisi, təhsilin əlçatanlığını təmin etmək vəzifəsi durur. Müəllim həm də öz işinizi şagirddə fərdi qabiliyyətlərin inkişafına və uğurun formalaşmasına yönəltməlidir.

Məktəbdə təlim prosesində üstünlük verilən yaradıcılıq yollarının seçilməsinə gəlincə, fikrimcə, bunlar müxtəlif elmlərdən biliklərin sintezini tələb edən və şagirdi maraqlandıra bilən inteqrasiya olunmuş dərslərdir.

İnteqrasiya şagirdlər üçün maraqlı və səmərəli olmaqla yanaşı, öz potensialını reallaşdırmaq üçün daim axtarışda olan müəllimin özünü də özünü ifadə etməyə, fəal yaradıcılığa həvəsləndirir.

Bu cür inteqrasiya olunmuş dərslər yeni faktların, yeni məlumatların axtarışına və kəşfinə kömək edir, daha çox şagirdlərin müxtəlif mövzularda müstəqil nəticə çıxarmaq bacarığı və müşahidələrini dərinləşdirir. Şagirdlər üçün mühakimə yürütməyə çalışmaq, problem və ya

faktla bağlı öz baxışlarını çatdırmaq, əldə etdiyi nəticələri dərslük və müəllimin ümumi mülahizələri ilə müqayisə etmək daha maraqlı olur ki, bu da şübhəsiz ki, şagirdin özünə inamını daha da artırır.

Pedaqoji elmlər doktoru, professor T.S. Komarova rus pedaqogikasında inteqrasiya olunmuş siniflərin problemlərinə böyük diqqət yetirmişdir. T.S. Komarova hesab edir ki, inteqrasiya qarşılıqlı əlaqənin daha dərin formasıdır, bu bütün bədii və yaradıcı fəaliyyət növlərini əhatə edən şagirdlərin təhsil və tərbiyəsinin müxtəlif məzmunlarının bir-birinə nüfuz etməsidir. Müəllif eyni zamanda vurğulayır ki, "...inteqrasiyada sənətin bir növü əsas kimi çıxış edir, digəri obrazların daha geniş və dərinə dərk edilməsinə və müxtəlif ifadə vasitələrindən istifadə etməklə yaradılmasına kömək edir" [3, s. 24-25].

Yaranmış pedaqoji ənənəyə görə, "inteqrasiya" anlayışının iki mənası var: a) Şagirdlərə ətraf aləm haqqında daha tam vahid təsəvvürlərin aşılması (bu elmi baxışla inteqrasiya təlimin məqsədi kimi çıxış edir); b) uşaqda biliyin bir-birinə nüfuz etməsi və bir-biri ilə əlaqəli olması haqqında ümumi təsəvvür yaratmaq (bu halda inteqrasiya öyrənmə vasitəsidir).

Yaradıcı inkişaf problemi pedaqogikada ən vacib məsələlərdən biridir. Şagirdin yaradıcılıq qabiliyyətlərinin üzə çıxarılmasının əsas mərhələsi bədii fəaliyyətin bir çox növləri vasitəsilə təxəyyülün inkişafıdır.

İnteqrasiya olunmuş dərslər şagirdin öyrənmə motivasiyasını əhəmiyyətli dərəcədə artırır, anlayışın fərqli nöqtəyi-nəzərdən necə göründüyünü düşünmək, müqayisə etmək, empatiya qurmaq, anlamaq bacarığını, şagirdlərin daimi idrak marağını formalaşdırır, onlar hadisəyə müxtəlif nöqtəyi-nəzərdən baxırlar, bu proses müəllim tərəfindən şüurlu şəkildə təşkil edilir və nəticədə inteqrasiya, böyük ölçüdə şagirdlərdə ümumi təhsil bacarıqlarının inkişafına kömək edir [4, s. 234].

Əsas məqsədlər bunlardır:

1) bədii təfəkkürün, gerçəkliyin bədii-estetik qavrayışının və yaradıcı fəaliyyətin formalaşması;

2) şagirdə yaradıcı təfəkkürün və onun bədii qabiliyyətlərinin inkişafı onun ünsiyyətdə və təhsildə, habelə oyunlarda həyata keçirilə bilən müxtəlif yaradıcı fəaliyyətlərə cəlb edilməsi

ilə baş verəcəkdir. Bədii rəngli yaradıcı fəaliyyət növləri böyüyən, formalaşan şagirdlərdə bədii zövqü inkişaf etdirir və bütövlükdə uşağın bədii və yaradıcı inkişafına təkan verir;

3) tarix biliklərinin əsas mənimsənilməsi.

Müasir dərs işin reproduktiv formalarına deyil, inkişaf etdirici, yaradıcı olanlara yönəldilməlidir. İnnovativ pedaqoji texnologiyalardan biri də fənlərarası inteqrasiyadır. Bu texnologiya müasir dərsin bütün tələblərinə cavab verir.

Şagirdlərin intellektual fəaliyyətinin inkişafı üçün əsas şərtidir:

-incəsənət və tarix arasında əlaqə qurmaq;

-problemlə təlim metodlarından istifadə etməklə “Tarix və İncəsənət” inteqrasiya olunmuş dərslərin qurulması;

- əyani və didaktik material, həmçinin “Tarix və İncəsənət” inteqrasiya olunmuş dərslər üçün tapşırıqlar toplusu;

- inteqrasiya olunmuş dərslərdə müəllimin yaradıcı fəaliyyəti;

- inteqrasiya olunmuş dərslərdə şagirdlər üçün yaradıcı mühitin yaradılması;

- şagirdlərin fənlərə marağının artırılması (öz təqdimatları etmək istəyi, biliklərin keyfiyyətinin yüksəldilməsi);

- şagirdlərdə dünyanın vahid mənzərəsinin formalaşdırılması, sənətdə, cəmiyyətdə və bütövlükdə dünyadakı hadisələr arasındakı əlaqənin dərk edilməsi;

- fərdi davranışın ümumi mədəniyyətini inkişaf etdirmək;

- şagirdlərin mənəvi dünyasının inkişafı; şagirdin öyrənməsinin “rahatlığı”; bədii kitablar, internet resursları ilə işləmək bacarıqlarını inkişaf etdirmək.

Əldə edilən nəticələrə əsasən, belə güman edə bilərik: eksperimentin nəticələri inteqrasiya olunmuş dərslərdə şagirdlərin intellektual inkişafının aktivləşdirilməsi metodunun effektiv olduğunu göstərir.

Problemin aktuallığı. Hal-hazırda Azərbaycan Respublikasında təhsilin modernləşdirilməsi pedaqoji heyətin qarşısında inteqrasiya olunmuş dərslərin gündəlik təcrübəyə daxil edilməsi vəzifəsi ilə üzləşir və bunun üçün bu prosesi nəzəri cəhətdən əsaslandırmaq və metodologiya hazırlamaq lazımdır.

Problemin elmi yeniliyi. Məqalə ümumtəhsil təhsil pilləsində tarix dərslərinin incəsənətlə inteqrasiyanın şagirdlərin estetik tərbiyəsində əhəmiyyəti məsələsinə həsr edilmişdir.

Problemin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalədən orta ümumtəhsil məktəblərinin müəllimləri, tələbə və magistrantlar istifadə edə bilərlər.

Ədəbiyyat:

1. Бушковская Е.А. Междисциплинарная интеграция как феномен философии и стратегия обучения // Молодой ученый- Ежемесячный научный журнал. 2009. № 5. -с.181-184.
2. Афанасьева О.Ю. Коммуникативное образование студентов педагогических вузов на основе идеи междисциплинарности // Педагогическое образование и наука. 2006. №2. -с. 24–28.
3. Коморова Т.С. Методика Metodika обучения изобразительной дкятельности и конструировании -Мрсква: Просвещение, -1979.
4. Криворотова Т.А. Интеграция как фактор развития нового качества образования // Экономика. Право. Образование: региональный аспект. – Нижний Новгород, 2010. -с. 233–238.

E-mail: mubariz.amir@mail.ru

Redaksiyaya daxil olub: 24.06.2024